

źródła monastyczne

10

źródła monastyczne

10

Redaktorzy serii: Michał T. Gronowski OSB

Szymon Hiżycki OSB

starożytność

10

Rada naukowa:

Marek Derwich

Dariusz Kasprzak OFM Cap.

Przemysław Nehring

Krzysztof Ożóg

ks. Marek Starowieyski

Ewa Wipszycka

Rafał Zarzeczny SJ

ŚW. HIERONIM
ŻYWOTY MNICHÓW
PAWEŁA
HILARIONA
MALCHUSA

Przekład, wstęp i opracowanie:
BAZYLI DEGÓRSKI O.S.P.P.E.

TYNIEC
WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

*Tytuł oryginału: Vita Sancti Pauli monachi Thebaei
Vita Sancti Hilarionis
Vita Malchi monachi captivi*

Redaktor tomu:

JÓZEF KOZAK

Projekt okładki i stron tytułowych:

ANDRZEJ CIEPŁUCHA

Opracowanie typograficzne:

JAN NIEĆ

Imprimi potest: Opactwo Benedyktynów

L.dz. 54/2022, Tyniec, dnia 20.06.2022

✠ Szymon Hiżycki OSB, opat tyniecki

Wydanie drugie, niezmienione: Kraków 2022

ISBN 978-83-8205-194-0

ISSN 1230-6711

© Copyright by Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów
ul. Benedyktyńska 37, 30–398 Kraków
tel.: +48 (12) 688–52–90; tel./fax: +48 (12) 688–52–91
e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl; www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa:

Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów; druk@tyniec.com.pl

SPIS TREŚCI

SKRÓTY	7
WSTĘP	11
1. Św. Hieronim	11
2. Trzy Hieronimowe „Żywoty” świętych pustelników	24
3. Zakończenie	67
BIBLIOGRAFIA.....	71
NOTA WYDAWNICZA	95
ŻYWOT ŚW. PAWŁA – TEBAŃSKIEGO PUSTELNIKA.....	97
ŻYWOT ŚW. HILARIONA.....	133
ŻYWOT MALCHUSA – MNICHA WZIĘTEGO DO NIEWOLI.....	207
INDEKS BIBLIJNY.....	237
INDEKS IMION WŁASNYCH I ANALITYCZNY.....	247

SKRÓTY

ABol	„Analecta Bollandiana”, Bruxelles 1882–
BP	Biblioteca Patristica, Firenze 1984–
CCL	Corpus Christianorum. Series Latina, Turnhout 1953–
CSCO	Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium, Paris, Louvain 1903–
CSEL	Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum, Vindobonae 1865–.
CTP	Collana di testi patristici, wyd. A. QUACQUARELLI, Roma 1976–
DACL	<i>Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de liturgie</i> , Paris 1907–1953.
DES	<i>Dizionario Enciclopedico di Spiritualità</i> , wyd. E. ANCILLI, Roma 1990.
DIP	<i>Dizionario degli Istituti di perfezione</i> , Roma 1974–
DPAC	<i>Dizionario Patristico e di Antichità Cristiane</i> , wyd. A. DI BERARDINO, Casale Monferrato 1983–1988.
<i>Ep.</i>	<i>Epistula.</i>
GCS	Die griechischen christlichen Schriftsteller, Leipzig-Berlin 1897–
H	HIERONYMUS, <i>Vita Sancti Hilarionis</i> , wyd. A.A.R. BASTIAENSEN, VS 4, s. 72–132.
<i>HE</i>	<i>Historia ecclesiastica.</i>

- JTS „The Journal of Theological Studies”, London 1899–.
- JAC „Jahrbuch für Antike und Christentum”, Münster 1958–.
- M HIERONYMUS, *Vita Malchi monachi captivi*, wyd. E.M. MORALES), *Edición crítica de «De Monacho captivo» («Vita Malchi») de San Jerónimo*, Institutum Patristicum «Augustinianum», Roma 1991.
- OŻ Ojcowie Żywi, Kraków 1978–
- P HIERONYMUS, *Vita Sancti Pauli monachi Thebaei*, w: R. [R.=B.] DEGÓRSKI (wyd.), *Edizione critica della «Vita Sancti Pauli Primi Eremitae» di Girolamo*, Institutum Patristicum «Augustinianum», Roma 1987.
- PG Patrologiae cursus completus. Series Graeca, wyd. J.-P. MIGNE, Parisiis 1857–1866.
- PL Patrologiae cursus completus. Series Latina, wyd. J.-P. MIGNE, Paris 1841–1864.
- POK Pisma Ojców Kościoła, Poznań 1924–
- PSP Pisma Starochrześcijańskich Pisarzy, Warszawa 1969–
- RAM „Revue d’ascétique et mystique”, Toulouse 1920–.
- RBén „Revue bénédictine”, Maredsous 1884–.
- RSR „Recherches de science religieuse”, Paris 1910–.
- RTK „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”, Lublin 1949–
- SCh Sources Chrétiennes, Paris 1941–
- SMon „Studia monastica”, Barcelona 1959–

- SWP *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*,
red. J. SZYMUSIAK, M. STAROWIEYSKI, Poznań
1971.
- TU Texte und Untersuchungen zur Geschichte der
altchristlichen Literatur, Leipzig-Berlin 1882–
- VigCh „Vigiliae Christianae,” Amsterdam, Leiden 1947–
- VoxP „Vox Patrum”, Lublin 1981–.
- VS Vite dei Santi, (Fondazione Lorenzo Valla) [bez
miejsca wydania] 1974–.
- ŹrMon Źródła Monastyczne, Kraków 1993–

WSTĘP

1. Św. Hieronim

a. Mnich

Czy można powiedzieć o św. Hieronimie, że był mnichem, co więcej – pustelnikiem, zgodnie ze starochrześcijańskim znaczeniem słowa «mnich»? Przyglądając się jego życiu, wydaje się, że był on rozdarty między ideałem czystej kontemplacji a czynną służbą Kościołowi¹. Św. Hieronim jest bez wątpienia bardziej znany jako łaciński tłumacz Pisma Świętego, obrońca wiary, krzewiciel kultury i literatury klasycznej wykorzystywanej w służbie Kościołowi. Wielce poważany przez papieży i geniuszy miary Augustyna – był także największym krzewicielem życia ascetycznego w swoim czasie². W tym krótkim szkicu biograficznym mówić będziemy więc o Hieronimie – człowieku oddanym modlitwie i mnichu gorliwie krzewiącym ten rodzaj życia ascetycznego wśród kobiet.

Św. Hieronim poznał życie mnisze w młodzieńczym wieku w Trewirze – siedzibie cesarza Walentyniana, gdzie udał się z przyjacielem Bonozem (*Bonosus*), w celu zrobienia kariery politycznej. W Trewirze przebywał wcześniej

¹ Por. HIERONYMUS, *Ep.* 76, 1; *Ep.* 82, 5; *Ep.* 85, 1; *Ep.* 117, Por. także L. MIRRI, *La vita ascetica femminile in san Girolamo*, Roma 1992, 79-80.

² Por. P. POURRAT, *La spiritualité chrétienne*, Paris 1947, 222.

największy krzewiciel pustelnicstwa i monastycyzmu egipskiego – św. Atanazy Wielki, biskup Aleksandrii, który w latach 335–337 został tu zesłany na wygnanie z powodu obrony wiary w współistotność Ojcu Syna Bożego, uroczyście ogłoszoną przez Kościół podczas pierwszego soboru powszechnego w Nicei w 325 roku. Pamięć o wielkim Atanazym była w Trewirze jeszcze bardzo żywa. Żyli także ci, którzy go znali. Ich świadectwa musiały niewątpliwie głęboko zapaść w duszę młodego człowieka, skłonnego do kontemplacji i umartwionego życia. Hieronim – zachwycony pięknem życia mniszego i chcąc całkowicie poświęcić się rozmyślaniom o Bogu – ze swym przyjacielem Bonozem powrócił do rodzinnego miasta – Strydonu, położonego na pograniczu Dalmacji i Panonii³. Przypuszcza się, że to właśnie św. Hieronim i Bonoz byli owymi adeptami życia mniszego, o których wspomina św. Augustyn w *Wyznaniach*⁴. Chcąc wieść życie mnisze, św. Hieronim udał się następnie do Akwilei, by wstąpić do wspólnoty ascetycznej kierowanej przez biskupa Waleriana. Wiódł tu życie umartwione i pokutne, pełne jednak radości płynącej z dotykanej wręcz obecności Boga. W klasztorze tym przebywali także Chromacjusz z Akwilei, Rufin, Bonoz i prawdopodobnie także Ewagriusz z Antiochii – tłumacz na łacinę *Żywotu św. Antoniego (Vita S. Antonii)*, napisanego przez św. Atanazego Aleksandryjskiego. Radość płynąca ze wspólnego wysławiania Boga nie trwała jednak długo, gdyż zakon-

³ Por. HIERONYMUS, *De viris illustribus* 135.

⁴ Por. P. COURCELLE, *Recherches sur les Confessions de saint Augustin*, Paris 1950, 181 nn.

nicy z nieznanych nam powodów rozproszyli się, a klasztor przestał istnieć. Św. Hieronim udał się następnie w 374 r. do Antiochii – przebywając Trację, Bitynię, Galację, Kapadocję i Cylicję. W stolicy Syrii gościł go jego przyjaciel – wspomniany już kapłan Ewagriusz⁵. Wierny jednak swemu mniszemu powołaniu udał się najpierw do Maronii – małej miejsciny położonej o 30 mil na wschód od Antiochii⁶, skąd przeniósł się na pustynię Chalkis, na pograniczu między Syrią a pasmem zajmowanym przez półkoczownicze plemiona Saracenów⁷. Przebywał tu od 375 do 377 roku⁸. Na pustyni Chalkis Hieronim poznał wielu pustelników, którzy wzbudzili w nim podziw ze względu na surowy styl życia. Autor opisuje ich życie jako naoczny świadek i naśladowca. Wiedli oni bardzo surowy tryb życia. Jeden na przykład pustelnik od trzydziestu lat spożywał tylko jęczmienny chleb i pił błotnistą wodę. Inny zaś – zamknięty w starej cysternie – spożywał jedynie pięć fig dziennie⁹. Te i podobne przykłady miał św. Hieronim przed oczyma,

⁵ Por. HIERONYMUS, *Ep.* 3, 1-2; A. DE VOGÜÉ, *Histoire littéraire du mouvement monastique dans l'antiquité*, 1, Paris 1991, 91-106.

⁶ Por. HIERONYMUS, *M* 2, 1, 277: «Maronias triginta ferme milibus ab Antiochia urbe Syriae, haud grandis ad Orientem distat viculus».

⁷ Por. HIERONYMUS, *P* 6, 93-94: «[...] in ea parte eremi, quae iuxta Syriam Saracenis iungitur [...]».

⁸ Św. Hieronim – pisząc w 384 r. do jednej ze swych uczennic-mniszek, Eustochium – przedstawia niektóre szczegóły z tego okresu swojego pustelniczego życia (por. *Ep.* 22). Por. A. DE VOGÜÉ, *Histoire littéraire...*, dz. cyt. I, 235-325.

⁹ Por. HIERONYMUS, *P* 6, 94-95: «[...] uidisse me monachos, et uidere, e quibus unus triginta iam per annos clausus hordeaceo pane

gdy pisał *Żywot św. Pawła Pierwszego Pustelnika* (*Vita S. Pauli Primi Eremitae*)¹⁰. Także dla niego był to okres życia surowego i pokutniczego¹¹.

Żywot św. Pawła Pierwszego Pustelnika jest pierwszym w ogóle dziełem Hieronimowym i jako takie dobrze odzwierciedla klimat i okoliczności, w których znajdował się jego autor, wiodąc życie pustelnicze. Św. Hieronim w *Żywocie św. Pawła* chciał prawdopodobnie stworzyć swego rodzaju «konkurencję» *Żywotowi św. Antoniego* (*Vita S. Antonii*), napisanemu przez św. Atanazego z Aleksandrii, pragnąc w ten sposób ukazać Pawła jako poprzednika tak wielkiego pustelnika, jakim był św. Antoni. Św. Paweł przewyższa bowiem samego Antoniego, gdyż wyprzedza go czasowo i prowadzi życie całkowicie odosobnione, pogrążone jedynie w umiłowanym Bogu¹². Jakikolwiek by był powód napisania tegoż dzieła – biorąc także pod uwagę jego «konkurencyjność» w stosunku do utworu Atanazjańskiego¹³ – jest pewne, że to właśnie ono

et lutulenta aqua uiuit. Alter in cisterna ueteri [...] quinque caricis per singulos dies sustentatur».

¹⁰ Dowodem na to, iż św. Hieronim właśnie w tym okresie napisał «*Żywot św. Pawła*», jest m.in. fakt, iż – opisując surowe pustelnicze życie – używa czasu teraźniejszego (por. P 6, 95: «Alter in cisterna ueteri [...] quinque caricis per singulos dies **sustentatur**»). Por. także: E. CAMISANI, *Introduzione alle opere scelte di San Girolamo*, w: San Girolamo, *Opere scelte*, 1, Torino 1971, 64.

¹¹ Por. HIERONYMUS, *Ep.* 22, 7, CSEL 54, 152-154.

¹² Por. J. GRIBOMONT, *Le traduzioni. Girolamo e Rufino*, w: A. DI BERARDINO (wyd.), *Patrologia*, 3, Casale Monferrato 1978, 225.

¹³ Na temat «konkurencji» św. Hieronima w stosunku do *Vita S. Antonii* św. Atanazego por.: B. DEGÓRSKI, *I manoscritti delle biblio-*

dało poznać św. Pawła z Teb i rozślawiło go jako pierwszego pustelnika.

Podczas tego nowicjatu życia pustelniczego – oprócz praktyk pokutnych, postów i pracy ręcznej, które wypełniały dzień każdego anachorety – Hieronim nie zaniedbał studium, uważając je za czynnik bardzo pomocny w zwalczaniu pokus i narzędzie potrzebne do nabywania mądrości¹⁴. W przeciwieństwie do innych pustelników z Chalkis, którzy – uprawiając surową pokutę i praktykując stałą modlitwę – żywili pewną pogardę dla świeckiej nauki, wykazał, że także praca umysłowa niszczy niskie skłonności ludzkiej natury i ułatwia przyjaźń z Bogiem.

Pędząc pustelnicze życie, odczuwając jednak namacalnie obecność Boga, św. Hieronim – jak powiedzieliśmy – nie przestał pomnażać swych umysłowych talentów: wyszlifował do doskonałości znajomość języka greckiego i pod przewodnictwem pewnego Żyda, który nawrócił się na chrześcijaństwo, rozpoczął naukę hebrajskiego. To właśnie w tym okresie posiadał narzędzia potrzebne do przyszłej pracy tłumacza i egzegety Pisma Świętego.

To jego ukryte, pustelnicze życie nie trwało jednak długo. Stosunkowo szybko Hieronim ze smutkiem spostrzegł, iż nie wszyscy asceci w godny sposób odpowiadali wzniosłości mniszego powołania. W liście do Rustyka zwierza się z rozczarowania, jakiego doznał, dowiedziaw-

teche di Roma contenenti le traduzioni latine della «Vita S. Antonii» di sant'Atanasio. Alle origini della letteratura monastica, w: Cristianesimo Latino e cultura Greca sino al sec. IV. Roma 1993, 301-303.

¹⁴ Por. A. PENNA, *S. Gerolamo*, Torino 1949, 35.

szy się, że po śmierci pewnego mnicha zauważono, iż posiadał on bogactwa, które mogłyby być porównane z legendarnym skarbem Krezusa¹⁵! W innych listach narzeka na brak wychowania i nieokrzeseanie wielu mnichów. Taki stan rzeczy musiał niewątpliwie ranić wrażliwego znawcę i miłośnika wielkich i wzniosłych pisarzy klasycznych¹⁶. Jednak w tym czasie najbardziej go zasmucał rozwój herezji ariańskiej. Pomimo bowiem potępienia przez Kościół błędnej nauki Ariusza na soborze w Nicei już w 325 r. arianizm był jeszcze silny i coraz to bardziej się rozszerzał. Docierały o tym wiadomości nawet do Hieronimowej pustelni. Co miał czynić obrońca prawowiernej nauki? Czy mógł pozwolić sobie na spokojne rozmyślenia o Bogu, gdy herezja zdawała się zwyciężać? Postanowił działać: po dwóch latach pobytu na pustyni powrócił na krótki czas do Antiochii, gdzie przyjął święcenia kapłańskie, pozostając jednak nadal mnichem.

Przeniósł się następnie do Konstantynopola, gdzie miał możliwość pogłębić znajomości Pisma świętego dzięki pomocy biskupa stolicy cesarskiej – św. Grzegorza z Nazjanu. W tym to czasie rozpoczął tłumaczenie z greki na łacinę niektórych komentarzy biblijnych Orygeneza. W 381 r., kiedy to św. Grzegorz z Nazjanu postanowił zrezygnować ze swej stolicy biskupiej, także Hieronim opuścił Konstantynopol i w 382 r. przybył do Rzymu,

¹⁵ Por. HIERONYMUS, *Ep.* 125, 10, CSEL 56, 129: «Vidimus nuper et planximus Croesi opes unius morte deprehensas urbisque stipēs quasi in usus pauperum congregatas stirpi et posteris derelictas».

¹⁶ Por. A. PENNA, dz. cyt., 35.

gdzie został sekretarzem świętego papieża Damazego. Papież, znając jego wykształcenie filologiczno-biblijne, powierzył mu poprawienie łacińskiego tłumaczenia Pisma Świętego, owocem czego stała się tzw. *Vulgata* – Hieronimowe łacińskie tłumaczenie Biblii, które zostało przyjęte przez Kościół Zachodni jako jego oficjalny przekład Pisma Świętego.

Wykonując to wzniosłe zadanie, św. Hieronim nadal pragnął wieść życie umartwione. Nie zaniechał więc ascezy i kontemplacji, krzewiąc je w swoim środowisku. Poświęcał się przede wszystkim kierownictwu duchowemu arystokracji rzymskiej, w szczególności zaś kobiet. Dzięki jego pismom znamy wiele imion niewiast, wśród których rozpowszechniał ideały życia ascetyczno-dziewiczomniszego, opierając się głównie na głębokim studium Pisma Świętego¹⁷. Prowadzenie tego rodzaju duszpasterstwa było o tyle łatwe, że istniały już w Rzymie wśród wielu rodzin arystokratycznych małe wspólnoty ascetyczne, szczególnie żeńskie. Powstały one po przybyciu do Wiecznego Miasta w 341 r. św. Atanazego Aleksandryjskiego wraz z innymi mnichami, a później – w 373 r. – także innego biskupa Aleksandrii i obrońcy wiary nicejskiej oraz krzewiciela monastycyzmu – Piotra¹⁸. Przy-

¹⁷ Odnośnie do kierownictwa duchowego kobiet przez św. Hieronima i w ogóle żeńskiego życia ascetycznego u św. Hieronima por. podstawowe dzieło na ten temat: L. MIRRI, dz. cyt. Por. także A. DE VOGÜÉ, *Histoire littéraire...*, dz. cyt., I 327-398.

¹⁸ Piotr był kapłanem aleksandryjskim. Św. Atanazy wybrał go przed śmiercią – w 373 r. – na swojego następcę na katedrze stolicy Egiptu. Sprzyjający arianom cesarz Walens uwięził go. Piotr uciekł

bycie Hieronima do Rzymu dało ascetyzmowi Wiecznego Miasta nowy impuls¹⁹. Zgromadziły się wokół niego osoby, które później założyły łacińskie klasztory w Palestynie.

Podczas pobytu w Rzymie św. Hieronim – mąż bezkompromisowy i autentyczny – nie szczędził ostrych uwag i nagan także rzymskiemu duchowieństwu, któremu zarzucał prowadzenie życia niezgodnego z jego stanem. Te ostre uwagi nie podobały się oczywiście duchownym i w ten sposób święty mnich zdobył sobie wielu nieprzyjaciół. Gdy więc 11 grudnia 384 r. zmarł jego opiekun – święty papież Damazy – Hieronim, osaczony przez licznych nieprzyjaciół, musiał opuścić ukochany Rzym i w sierpniu 385 r. wyruszyć na Wschód. Wkrótce podążyły za nim niektóre jego uczennice, m.in. św. Paula z córką Eustochium. Spotkawszy się prawdopodobnie w domu św. Epifaniusza, biskupa Salaminy na Cyprze, zdecydowali, iż będą kontynuować podróż do Palestyny i Egiptu, aby oddać cześć miejscom uświęconym przez Zbawiciela i cieszyć się obecnością pustelników i mnichów egipskich.

Od 386 r. św. Hieronim zamieszkał w Ziemi Świętej, żyjąc według swoich ideałów życia ascetycznego. Początkowo wiódł życie pustelnicze w jednej z betlejemskich grot, później zaś – w męskim klasztorze, który w mieście narodzin Pana zbudowała św. Paula. Miejsce to znaj-

jednak i schronił się u papieża Damazego w Rzymie. Powrócił do ojczyzny krótko przed śmiercią Walensa (379 r.). Zmarł w 381 r. przed rozpoczęciem pierwszego Soboru Konstantynopolitańskiego.

¹⁹ Por. M.G. MARA, *Paolo di Tarso e il suo Epistolario. Ricerche storico-esegetiche*, L'Aquila 1983, 60-61.

dowało się w pobliżu klasztoru żeńskiego blisko bazyliki Bożego Narodzenia. W tym ostatnim przebywało więcej osób niż w klasztorze męskim. Klasztor natomiast męski – mniej liczny – znajdował się na polu za miastem. Był tak jednak umieszczony, że można było zeń widzieć zarówno wspomnianą bazylikę jak i grób Racheli. Św. Hieronim i św. Paula zbudowali także hospicjum dla pielgrzymów przybywających do Ziemi Świętej.

Właśnie w tym okresie – nacechowanym przede wszystkim ciężką pracą związaną z tłumaczeniem na łacinę Pisma Świętego – Hieronim napisał *Żywot św. Hilariona (Vita S. Hilarionis)* i *Żywot św. Malchusa mnicha wziętego do niewoli (Vita Malchi monachi captivi)*. Oba te dzieła mają za przedmiot życie mnisze, lecz traktują o nim w sposób odmienny niż w przypadku jego pierwszego, młodzieńczego dzieła – *Żywotu św. Pawła (Vita S. Pauli)*.

Ostatni okres życia św. Hieronima był trudny i smutny. Powodem tego była głównie kontrowersja związana z osobą Orygenesza. Św. Hieronim żywił w przeszłości ogromny podziw względem tego wielkiego Aleksandryjczyka. Później jednak stracił go, gdy zaprzyjaźnił się ze św. Epifaniuszem, biskupem Salaminy na Cyprze. Biskup ten uważał bowiem orygenizm za najbardziej niebezpieczną herezję. Rufin zaś – przyjaciel Hieronima i towarzysz jego pierwszych kroków życia mniszego – pozostał wielbicielem Orygenesza. Kontrowersja ta nabrała więc, Hieronima także wymiaru osobistego: zaczął teraz uważać dawnego przyjaciela Rufina za swojego przeciwnika!

Ponadto wiele innych zgryzot i nieszczęść spadło na świętego: śmierć ukochanej i wielce cenionej Pauli, która nadeszła 26 stycznia 404 r.; groźba najazdu barbarzyńskich Hunów; zdobycie i złupienie Rzymu przez Alaryka w 410 r. i – co się z tym wiązało – troska o napływających z Wiecznego Miasta uciekinierów; trudności ekonomiczne. Do tych wszystkich nieszczęść dołączyła się także zemsta mnichów pelagiańskich, z których nauką św. Hieronim zawzięcie walczył; mnisi ci spalili część Hieronimowego klasztoru. Przy końcu zaś 418 r. zmarła jego umiłowana uczennica i duchowa córka – Eustochium.

Życie św. Hieronima zgasło wśród tych nieszczęść i bólów 30 września 419 roku.

b. Św. Hieronim – twórca dzieł monastycznych

Życie mnisze św. Hieronima pomaga dostrzec inny, może nie zawsze dobrze znany wymiar jego bogatej osobowości i bardziej docenić wielkość działalności duszpasterskiej człowieka, który potrafił zapalić umysły pragnieniem wspinania się na szczyty świętości. Doświadczenie monastyczne św. Hieronima jest cenne także z tego powodu, iż dzięki niemu łatwiej możemy zrozumieć sam monastycyzm łaciński (a szczególnie pierwsze jego kroki i młodzieńczą miłość).

Duchowe dzieło Hieronima w Rzymie, zaszczepienie wśród kobiet i mężczyzn entuzjazmu dla ideałów ascetycznych, które sam przejął od wschodnich mistrzów – przyczyniło się do powstania mniszych wspólnot na Zachodzie, czerpiących z ducha monastycyzmu wschod-

niego. To właśnie przeszczepienie wschodniej ascezy na grunt łaciński dało początek monastycyzmowi zachodniemu wzorującemu się na przykładach mnichów wschodnich. Św. Hieronim i jego towarzysze życia mniszego są więc niejako łącznikami monastycyzmu wschodniego i zachodniego. Jeśli jest prawdą, że monastycyzm zachodni przybrał własne cechy, które wyłoniły się pod wpływem określonych warunków historyczno-socjalnych świata późno-antycznego, i dlatego ten charyzmatyczny ruch uniezależniał się coraz to bardziej od wschodniego, to także jest prawdą, że ascetyzm zachodni narodził się bezpośrednio ze wschodniego i przez długie lata właśnie z niego czerpał natchnienie.

Gdy utożsamiamy monastycyzm zachodni z dziełem św. Benedykta z Nursji, nie wolno nam zapominać, że oparł się on na tradycji mniszej, która liczyła wówczas już prawie dwieście lat i zawsze czerpała natchnienie z ascetyzmu wschodniego. Co więcej, sam św. Benedykt wskazuje na zakorzenienie swych ideałów monastycznych w tradycji mniszej jako takiej, a osobliwie w tradycji wschodniej; Benedykt zna dobrze monastyczne teksty swych poprzedników (reguły Pachomiusza, Bazylego, Augustyna, Cezarego z Arles) oraz poleca swym mnichom m.in. regułę wielkiego prawodawcy monastycyzmu greckiego – św. Bazylego Wielkiego²⁰. Poczynając zaś od św. Benedykta, można mówić o klasycznym monastycyzmie zachodnim, który przetrwał aż do naszych czasów. W odróżnieniu od wschodniego monastycyzmu św. Benedykt złagodził

²⁰ Por. BENEDICTUS, *Regula* 73, 5.

surowość ascezy ze względu na mniejszą odporność ludzi żyjących na Zachodzie, których kulturę niszczyły napierające ludy barbarzyńskie. Ojciec monastycyzmu zachodniego wzbogacił surową mądrość prawodawców wschodnich dzięki ojcowskiej funkcji, jaką we wspólnocie mniszej sprawuje opat. Św. Benedykt przeciwstawia charyzmatycznej wolności, która cechuje monastycyzm wschodu, praktyczną regułę wspólnotową. Monastycyzm benedyktyński wprowadza ponadto nakaz pracy ręcznej.

Wraz ze św. Hieronimem pozostajemy natomiast jeszcze w tej ciekawej formie monastycyzmu, która całkowicie naśladuje przykład wschodni. Odzwierciedla się to w napisanych przezeń żywotach mnichów (*Vitae*), które są tego jasnym, entuzjastycznym i żywym wyrazem. Hieronim bowiem pisze je podczas swego życia pustelniczego. Jako takie są więc owocem właśnie tegoż rodzaju życia. Układa je, aby uwiecznić to życie, jego czar i wzniosłość. Biografie trzech świętych pustelników są więc owocem Hieronimowej gorliwości ascetycznej i umiłowania życia mniszego.

Warte podkreślenia i charakterystyczne jest bardzo szybkie rozpowszechnienie się trzech Hieronimowych *Vitae*. Podobny los spotkał także inne łacińskie utwory monastyczne tegoż okresu jak Rufinowe *Dzieje mnichów w Egipcie* (*Historia monachorum in Aegypto*), łacińskie przekłady *Żywotu św. Antoniego* (*Vita S. Antonii*) św. Atanazego oraz napisane na początku V w. przez św. Jana Kasjana *Rozmowy Ojców* (*Conlationes Patrum*) i *O urządzeniach klasztornych* (*De institutis coenobiorum*). Pisma te wymownie wskazują na zainteresowanie ludzi Zachodu

powstałym na Wschodzie monastycyzmem, który zaczyna się rozwijać także w kręgu kultury łacińskiej.

Nie znamy dokładnie korzeni monastycznego rodzaju literackiego, który rozpowszechnił św. Hieronim. Powstały pewne hipotezy na temat ewentualnych przekładów wschodnich pism monastycznych, których miałby dokonać Rufin. Właśnie te tłumaczenia miałyby leżeć u podstaw tegoż nowego rodzaju literackiego. Prawdę jednak powiedziawszy, hipotezy te posiadają wątpliwą wartość, gdyż w trzech żywotach Hieronimowych jasno przejawia się osobisty styl ich autora. Łatwo bowiem dostrzec w nich jego charakterystyczną naturę, podziwiać jego umiejętności pisarskie i piękno wymowy łacińskiej. Należy ponadto podkreślić, że oprócz dwóch łacińskich przekładów Atanazjańskiego *Żywotu św. Antoniego* (*Vita S. Antonii*) nie istniało na Zachodzie przed Hieronimowymi utworami żadne piśmiennictwo monastyczne. Św. Hieronim stał się więc inicjatorem tego rodzaju literackiego w świecie łacińskim.

Musimy więc patrzeć na trzy Hieronimowe *Vitae* nie tylko jako na dzieła służące duchowemu zbudowaniu czytelników, lecz także i przede wszystkim jako na świadectwa historyczne. Należy przeto cenić św. Hieronima nie tylko jako inicjatora i krzewiciela rodzącego się monastycyzmu zachodniego, lecz także jako twórcę monastycznego rodzaju literackiego na łacińskim Zachodzie.